

Лекція № 5 СТАНОВЛЕННЯ НАУКОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ.

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ НАПРЯМКИ ПСИХОЛОГІЇ

План

1. Психологія як наука про безпосередній досвід В. Вундта.
2. Зміст структуралізму Е.Б. Тітченера.
3. Походження психічних властивостей. Еволюційна теорія Ч. Дарвіна.
4. Розвиток експериментальної та прикладної психології. Теорії Ф. Гальтона.
5. Психологія свідомості В. Джемса.
6. Психологія акта Ф. Brentano.
7. Психологія функцій К. Штумпфа.
8. Едуард Пфлюгер: сенсорні функції.

1. Психологія як наука про безпосередній досвід В. Вундта. Вільгельм Вундт (1832-1920 рр.) – психолог, філософ, фізіолог, етнограф, мовознавець. Засновник Лейпцизької лабораторії, де було широко розгорнуто психологічний експеримент. Засновник експериментальної психології, автор таких праць: „Фізіологічної психології”, „Нариси психології”, „Психологія народів” та ін. За Вундтом, досвід складається з 2 компонентів: - змісту, або „об’єкта досвіду”;- сприймання змісту, або „самодіяльного суб’єкта”. Перший компонент виступає предметом природознавства й становить «опосередкований досвід», другий є предметом психології і становить «безпосередній досвід». Підкреслюючи процесуальний, миттєвий характер психічного, Вундт встановлює зв’язок психології з суміжними дисциплінами: у відношенні до природознавства психологія виступає наукою додатковою, до наук про дух – основною, у відношенні ж до філософії вона є підготовчою емпіричною наукою. Вчений вважав, що психічні факти – це не предмети, а події, що відбуваються у часі і підлягають зміні. В цьому розумінні вольові акти Вундт вважає типовими і пропонує їх як взірець для розуміння всіх психічних процесів. Оскільки предметом психології є психічні процеси, дослідження їх може здійснюватися тільки на основі експериментального спостереження. Тільки продукти духу (мова, міфи, звичаї), що виникли історично, не піддаються такому методу, проте психологічний аналіз має можливість дати пояснення тим психічним процесам, які беруть участь у їх виникненні та розвитку. Вундт ставить перед психологією такі завдання: - аналіз складних процесів;- виявлення зв’язків між елементами психічного;- встановлення законів психічного буття, що узагальнюють проблеми психічної причинності. Відповідно до поставлених завдань Вундт ділить своє психологічне вчення на такі розділи:1. психічні елементи – окремі відчуття та їх емоційні тони;2. психічні утворення – уявлення на базі матеріалу відчуттів;3. сполучення психічних утворень –

свідомість, аперцепція(залежність сприймання від попереднього досвіду особистості); 4. продукти психічного розвитку – індивідуального, історичного; 5. психічна причинність та її закони. Психічні елементи мають умовний характер, і як абсолютно прості складові частини психіки, вони є продуктами аналізу та абстракції. Виділяє два роди психічних елементів: □ відчуття (звуковий тон, тепло, холод, світло); □ прості почуття, що супроводжують відчуття. У дійсному змісті психіки існують лише сполучення цих елементів. Спільною властивістю елементів психічного Вундт вважає якість (синє, холодне) та інтенсивність (слабке, сильне, веселе, сумне). Властивості елементів, специфічні для кожного різновиду відчуттів, перебувають у зв'язку з безпосереднім відношенням відчуттів до об'єкта, а почуттів – до суб'єкта. Розкриваючи поняття психічних утворень (близьке до сучасного поняття „психічних процесів”), прагнучи їх класифікувати, Вундт насамперед говорить про уявлення, афекти, вольові акти як загальні класи психічних утворень, а зорові уявлення, радість, гнів, надію він вважає окремими родами утворень, що становлять загальні класи. Вундт підкреслює, що психічні утворення ніколи не бувають об'єктами, а є лише процесами, що змінюються кожної миті. Особливість утворень полягає у тому, що до них завжди приєднуються нові властивості, внаслідок сполучення елементів один з одним. Зорові уявлення, наприклад, містять у собі не лише властивості світлових відчуттів, положення і руху очей, а крім цього, й властивості просторового розташування об'єктів цих відчуттів, яких відчуття як такі не містять. Психічні утворення, що складаються з відчуттів, Вундт називає уявленнями, а ті, що складаються з елементів почуття, - душевними рухами. Видозміна уявлень та почуттів, що підготовлена афектом і раптово завершує його, становить вольову дію. Афект разом зі своїм кінцевим результатом – це і є вольовий процес, частину якого становить вольова дія. Прості вольові дії завершуються пантомімічними виразами – це зовнішні вольові дії, а складні, внутрішні – впливають на уявлення та почуття. Вундт розвиває афективну теорію волі, вважаючи, що афекти є первинним джерелом останньої. Вольовий процес відрізняється від афекту тим, що до нього прилягає зовнішня дія, яка на основі почуття ліквідує самий афект. Сполучення психічних утворень складає свідомість. Стани, коли цей процес порушується (сон, непритомність) Вундт називає несвідомими. Свідомість буває індивідуальною і колективною. Індивідуальну свідомість він пов'язує з її фізіологічним органом – корою півкуль великого мозку, яка є мереживом клітин і волокон. Сполучення психічних процесів буває одночасним і послідовним – у формах цього зв'язку і виступає свідомість. Її передбуття становить рівень несвідомої психіки. Рівні свідомості є рівнями інтеграції психічних утворень. До продуктів психічного розвитку, Вундт відносить мову, міфи, звичаї. Форми людського спілкування становлять безперервний ланцюг історичного розвитку, в результаті чого виникає ідея людства як загальної форми духовного спілкування, куди входять народи, держави, культурні спільності, роди, сім'ї. Своє вчення про мову Вундт починає з аналізу жестів і звуків, на основі яких відбувається спілкування. Мова жестів простіша, обмежується лише передачею конкретних чуттєвих уявлень та їх

зв'язку. Мова звуків полягає у тому, що до мімічних та пантомімічних жестів приєднуються звукові «жести», що походять з виразних рухів. Виникнення міфологічних уявлень Вундт пояснює механізмом персоніфікуючої аперцепції, що завжди властива наївній свідомості. Ранні творіння міфічної думки Вундт пов'язує з екзистенціальними інтересами людини: спробами передбачати долю в майбутньому, спостереженням за смертю людей, зв'язком образів сновидінь з реальним життям. В цьому вчений бачить джерело анімізму. З міфів породжується філософія і релігія. На основі розгляду мови, міфів та звичаїв, Вундт висуває ідею про колективну волю і колективну свідомість. Тлумачиться як вираження збігу духовних властивостей індивідів та їх фактичної взаємодії. Поняття причинності, за Вундтом, впливає з потреби нашого мислення розміщувати всі факти, дані нам у досвіді, за їх причинами та наслідками. Основні закони психічного буття, що конкретизують психічну причинність, Вундт поділяє на дві групи: □ психічні закони відношення, які лежать в основі виникнення та безпосередній взаємодії психічних утворень; □ психічні закони розвитку як похідні, що відносяться до складних дій у межах більш широких рядів психічних фактів.

2. Зміст структуралізму Е.Б. Тітченера. Едвард Бредфорд Тітченер (1867-1927 рр.) - американський психолог, учень В. Вундта, був фундатором Товариства експериментальної психології в США. Основні праці: «Експериментальна психологія» в 2 томах (1901-1906 рр.), «Нариси з психології» (1898 р.), «Підручник з психології» (1914 р.), «Систематична психологія» (1924 р.). Головним предметом психології визначав свідомість, яка вивчалась переважно методом інтроспекції. Своїй психології дав назву «структурна», розвиваючи її ідеї у праці «Постулати структурної психології» (1898 р.). Поняття структури передбачало елементи та їх зв'язок, тобто виявлення вихідних інгредієнтів психіки та способів їх структурування у складному комплексі свідомості. Тітченер визначав свідомість як загальний підсумок досвіду особистості, який існує в певний час. Розум він тлумачив як підсумок досвіду особистості, що залежить від неї, досвіду не певного моменту, а всього життєвого шляху людини – від народження до смерті. Розум також є простою сумою процесів, що виникали в досвіді індивіда протягом усього його життєвого шляху. Ідеї, почуття, імпульси і т.д. є розумовими процесами. Повна сукупність ідей, почуттів, імпульсів, які виникають у досвіді протягом життя, і складають розум. Виділив три елементи свідомості: 1. відчуття, які мають певну якість і залежать від спеціальних органів чуття; 2. афект, пов'язаний з відчуттям; 3. хотіння, яке опередмечується через увагу. Елементи свідомості поєднуються за допомогою асоціацій, що поділяються на такі види: за одночасністю, послідовністю. Сформулював закони функціонування асоціацій. Почуття та емоції виступають як ставлення людини до того світу, що формується у сприйманні та осмислюється за допомогою ідей. Приділяється увага закономірностям вираження емоцій та їхній класифікації. Настрої і пристрасті характеризуються як провідні компоненти темпераменту. У «Нарисі психології» порушує питання природи душі, а саме – відношення душі і тіла. Тлумачить душу як сукупність душевних

процесів, які переживала людина з дитинства до старості. Тітченер відкидає можливість існування за душевним процесом душі. Навіть самоспостереження цього не фіксує. Цю загадку психологія відгадати не може. Немає психологічної активності, крім потоку свідомих процесів.

3. Походження психічних властивостей. Еволюційна теорія Ч. Дарвіна.

Чарльз Дарвін (1809-1882 рр.) - англійський вчений-біолог ґрунтовно розкрив психологічні чинники еволюції. Висунув теорію про походження людини від нижчих тваринних форм, а саме від стародавніх вимерлих мавп. В науковій трилогії „Походження видів”, „Видозміни домашніх тварин

і культурних рослин”, „Походження людини і статевий добір” Дарвін заклав основи еволюційного вчення як загальнобіологічної теорії.

Дарвін вважав, що закони розвитку тваринного світу – боротьба за існування та природній добір – можна застосовувати й до людини, її історичного розвитку.

У праці „Походження людини і статевий добір” Дарвіним розкрито психологічні фактори еволюції. В цій праці підкреслює кількісні, а не якісні відмінності між розумовою діяльністю людини та вищих тварин. Враження і почуття, емоції і здібності, любов, пам'ять, увага, допитливість, наслідування, мислительна діяльність, можуть бути знайдені в зародку, а іноді і в добре розвинутому стані у тварин. Вищі розумові здібності, такі як свідомість, формування загальних уявлень, мова, не властиві тільки людині.

Вчений вважав, що мінливість розумових і моральних здатностей людини має тенденцію передаватися по спадковості. Вони розвивались і вдосконалювались під впливом природного добору. Відмічає вплив природного добору на цивілізовані народи: «Злочинців страчують або саджають до в'язниці на тривалий строк, і вони не можуть передавати за спадковістю свої погані якості. Меланхоліки й божевільні бувають звичайно відокремлені від інших людей або кінчають життя самогубством. Лихі та нелагідні люди часто знаходять кривавий кінець».

Формування антропологічних, характерологічних рис людини залежить від спільного вибору – як з боку чоловічої статі, так і з боку жіночої. В цивілізованому світі, в більшій чи меншій мірі, відбувається боротьба за жінку, так як і у тварин „боротьба за самку”, і у дикунів боротьба за володіння своїми жінками. Чоловік, фізично та розумово сильніший за жінку, забрав у свої руки право вибору.

Жінки завжди усвідомлюють ціну своєї вроди і при можливості з насолодою прикрашають себе більше, ніж це роблять чоловіки. Жінки передали свою вроду більшою мірою своїм жіночим нащадкам, ніж чоловічим, і тому жінки стали взагалі більш вродливі, ніж чоловіки. Жінки взагалі передають більшість своїх ознак, в тому числі і вроду.

Дарвін вважає статевий добір найважливішою причиною з усіх інших, що привели до великої різниці у зовнішності між расами людей, а також певною мірою і між людиною і нижчими тваринами. Чим більш високо організована тварина, тим сильніше виявляється дія статевого добору.

Моральні якості людини розвиваються на основі суспільних інстинктів, що складають родинні зв'язки. Мораль розвивається, закріплюється і передається спадково.

Психічне осмислюється Дарвіном як механізм і наслідок статевого добору (у виборі). Цей вибір – діяльне активне начало, яке формує і зовнішнє, і внутрішнє в людині.

Дарвін робить спробу пояснити головні психічні риси живих істот. На фоні статевого добору він розглядає виникнення індивідуальних особливостей людей, формування розуму, мови, моральних якостей.

Спеціально спиняється на проблемі виразу емоцій у тварин і людини. Дарвін показує, що у людей постійно виявляються індивідуальні відмінності у всіх частинах її тіла, в її розумових здібностях. Ці відмінності він пояснює пануванням законів спадковості. Людина має тенденцію розмножуватись з більшою швидкістю, ніж це дозволяють її об'єктивні умови. Внаслідок цього вона піддається жорсткій боротьбі за існування.

Дарвін підійшов до розкриття комунікативної ролі виразних рухів. Він зазначає, що здатність членів одного і того самого племені спілкуватися між собою за допомогою мови відіграла першорядну роль у розвитку людини, а виразні рухи обличчя і тіла надавали велику допомогу мові. З метою спілкування людина свідомо і довільно демонструє емоційні стани мімікою та пантомімікою. Довільність і недовільність – якості, що взаємно переходять одна в одну. Встановлює зв'язок між суб'єктивним переживанням емоції та їх зовнішнім виразом.

Неабиякий інтерес для історії становлять праці Дарвіна „Біографічний нарис однієї дитини” (1877 р.) та „Спогади про розвиток мого розуму і характеру (Автобіографія)” (1876-1881 рр.), „Щоденник роботи і життя” (1838-1881 рр.). Ці твори мають глибокий психологічний зміст.

4. Розвиток експериментальної та прикладної психології. Теорії Френсіса Гальтона. Виділення психології в самостійну науку супроводжувалося інтенсивним розвитком експериментальних досліджень. У всіх країнах створюються психологічні лабораторії та інститути експериментальних та прикладних досліджень. В Німеччині вивченням складних психічних процесів (пам'ять, мислення, воля) займалися Герман Ебінгауз (закони пам'яті, 1850-1909 рр.), Г.Е. Мюллер (установка на запам'ятовування), Отто Зельц (продуктивне мислення, 1881-1943 рр.). Вивченням індивідуальних відмінностей займалися А. Біне у Франції, Дж. Кеттел і Ст. Холл у США, Е. Крепелін і В. Штерн у Німеччині, О.Ф. Лазурський у Росії (був першим, хто створив психологію індивідуальних відмінностей). В Англії ці роботи були розпочаті біологом, антропологом, послідовником Дарвіна, Френсісом Гальтоном (1822-1911 рр.). У своїй головній книзі «Спадковість обдарованості (таленту)» (1896 р.) висунув вперше у науці статистичні методи, якими спробував пояснити спадковість обдарованості. Заперечуючи природну рівність людей у відношенні розумових здібностей, Гальтон стверджував, що здібності успадковуються так, як і фізичні ознаки. Показниками обдарованості є висока репутація у суспільному та

професійному житті. Аргументами, що доводили спадковість характеру обдарованості, були випадки, коли відомі особи мали видатних родичів. Гальтон намагався оцінити обдарованість різних рас за числом геніїв (при цьому соціальні умови життя не враховувалися), і зробив висновок, що вона неоднакова за генотипом. Гальтон зробив висновок про погіршення людської природи і виділив засіб її покращення у планомірному розмноженні обдарованих людей, що призведе до утворення нової людської форми. Такі думки він розвиває у спеціальну область – евгеніку. Гальтон пояснив розподіл обдарованості природними факторами. Так, вчених характеризують наступні спадкові обумовлені якості: енергія тіла та духу; тривала витримка та постійність, вроджений потяг до науки, здоров'я, незалежність суджень. Ігнорування соціальної сутності людини та законів її розвитку, біологізація соціальних потреб призвели до антинаукових висновків та реакційним рекомендаціям (наприклад: слабкі нації повинні поступитися дорогою благородним варіантам людства). З метою вивчення впливу виховання і середовища він застосував дослідження однойцевих та різнояцевих близнюків шляхом збору анкет. Цим був введений новий метод наукового дослідження – близнюковий метод. Був розроблений загальний висновок про існування великої внутрішньої парної схожості близнюків однієї статі (однойцевих близнюків). У різнояцевих близнюків спостерігалися відмінності в середині пари. Від вивчення обдарованості Ф. Гальтон перейшов до вимірювання психічних функцій кожної людини з метою оцінки її розуму. Він ввів завдання (тести) на вимірювання гостроти відчуттів (зорових, слухових, нюхових), виготовляючи для цього необхідні прилади (свисток Гальтона для визначення верхнього порогу слуху, лінійка Гальтона для визначення окоміру). Тестувалися асоціативні здібності, уява, швидкість утворення суджень. За результатами дослідів визначали індивідуальні відмінності між людьми. Гальтон вважав, що тести сенсорних відмінностей можуть служити засобом оцінки інтелекту, оскільки виходив із сенсуалістичної установки і розглядав органи чуттів єдиним джерелом знань, що дають основу для дії інтелекту. В 1882 р. заснував антропометричну лабораторію в Лондоні, де за невелику плату кожна людина могла виміряти свою сенсорну чутливість, моторні процеси. Вчений виділяв практичне значення даних досліджень для відбору людей у зв'язку з державними завданнями в області промисловості, армії, політики. Гальтон намагався досліджувати індивідуальні відмінності у характері. Висунув ідею про зв'язок психіки із зовнішністю людини, використовуючи для цього методику складання портрету (але не досяг успіху). Із всіх багато численних ідей Гальтона особливо продуктивне продовження мала ідея тестування психічних функцій. Тестами тому можна вимірювати психічні процеси, що вони, є функцією мозку і будучи обумовлені спадковістю, володіють постійністю протягом всього життя людини. У такому розумінні й почала розвиватися тестологія. Її важливим напрямком були статистичні дослідження людських здібностей, що побудовані на виявленні взаємозв'язків показників, отриманих за допомогою широкого діапазону тестів.

4. Психологія свідомості В. Джемса. Школа функціоналізму. Вільям Джемс (1842-1910 рр.) – американський психолог, пропонує психології займатися описом і тлумаченням станів свідомості, а саме: відчуття, бажання, емоції, судження, хотіння і т.д. Тлумачення передбачає вивчення причин, умов і дій, пов'язаних з цими явищами. Психічні явища не можна вивчати незалежно від фізичних умов пізнаваного світу. Сутність психічного і тілесного життя полягає в пристосуванні внутрішніх відношень до зовнішніх. Структури психічного життя Джемс пов'язує з функціонуванням нервової системи. У зв'язку з трьома головними відділами анатомії нервової системи – доцентрових нервів, органів центрального розподілу імпульсів і відцентрованих нервів – він поступово встановлює і відповідні психічні функції: 1). Відчуття; 2). Центральна дія; 3). Рух. Відчуття – це первинні елементи свідомості. В чистому вигляді їх можна переживати в найперші дні життя, а для дорослих з розвинутою пам'яттю та великою кількістю асоціацій такі чисті відчуття зовсім неможливі. У цьому разі відчуття належать до більш складних утворень – сприймань. Джемс вказує, що свідомість виникла як певний доцільний продукт. Вона відіграє певну роль у фізіологічних процесах, уможлиблює акт вибору. Щоб вибирати, вона має бути активною. Вона може спрямовувати нервові процеси тим шляхом, який приводить до найсприятливіших для неї результатів. Те, що видається найбільш сприятливим для свідомості, є найбільш сприятливим і для організму. Так можна зрозуміти функціонування почуттів задоволення та страждання, які вказують організмові шлях оптимальної адаптації. У своїй праці «Основи психології» (1890 р.) присвячує розділ вченню про особистість. Згідно з цим вченням особистість має дві сторони: □ емпіричне «Я» як елемент, що пізнається; □ чисте «Я» як елемент свідомості, що пізнає. Як елемент, що пізнається, особистість є сумою того, що людина може назвати своїм. Емпіричне Я» складає: 1. фізична особа (матеріальне Я) людини – її тіло, одяг, батьки, дружина, діти; 2. соціальна особистість (соціальне Я) - людина має стільки соціальних особистостей, скільки індивідів визнають в ній особистість та мають про неї уявлення; 3. духовна особистість (духовне Я) - становить повне об'єднання окремих станів свідомості, включає почуття активності, самооцінку, що приводить або до самозадоволення, або до зневажання самого себе. Як елемент особистості, що пізнає, (чисте Я), Джемс вказує на «Я», тобто на те, що воно в кожному конкретну хвилину усвідомлює. У. Джемс запропонував таку ієрархію особистості: Духовна особистість Соціальні потреби- Матеріальні потреби- Фізична особистість-Вчений досліджував самооцінку, виділив два її види:- самовдоволення – людина задоволена собою, має успіх;- незадоволення – людина має невдачі, та незадоволена собою. Запропонував формулу самооцінки: Самоповага = Успіх/Домагання. Щоб збільшити самооцінку треба збільшити штучно успіх, або зменшити рівень домагань. Дослідження Джемса присвячені пам'яті та мисленню. Пам'ять, за Джемсом, не є простим фактом відтворення. Нею є знання про події або факти, які усвідомлюються тепер як такі, що мали місце в нашому минулому. Пов'язування фактів один з одним становить основу системного знання. Мислення – це здатність орієнтуватися в нових

для нас даних досвіду. В мисленні розчленовується ціле і виділяється певний атрибут, це заміщення цілого частинами і пов'язаними з ними властивостями, наслідками. Характеризується проникливістю – вмінням знайти істотний атрибут, та запасом знань – умінням пов'язати цей атрибут з рядом нових. Будь-який стан свідомості пов'язаний з процесами руху, з тілесною активністю. Джемс розрізняє три класи рухів – емоційні, інстинктивні та вольові. Джемс є одним із засновників периферійної теорії почуттів. Тілесне збудження виникає безпосередньо за сприйманням факту, що викликав його. Усвідомлення людиною цього збудження в той час, як воно здійснюється, є емоцією. Інстинктивні рухи Джемс не розглядає в традиційному розумінні їх, а розширює це поняття до стандартних, загальних форм вікових особливостей поведінки. Хоч інстинкт закладено від народження, він не сліпий, а змінюється, сполучаючись з особистим досвідом. Тут йдеться про наслідування у дітей, змагання за першість, задиркуватість, скромність, любов. Емоції майже повністю успадковують форми свого виразу, «інстинкти» вже містять певні змінні форми реагування на середовище. Проте лише вольова поведінка повною мірою демонструє активну участь особистості в цих рухах. Джемс тлумачить вольові рухи як похідні від рефлексорних, інстинктивних та емоційних. Значну увагу він приділяє розкриттю зв'язків між ідеями та рухами. Найпростішою формою такого зв'язку є ідеомоторна реакція – простий перехід ідеї до руху. Говорячи про обдумані дії, «рішучість», розкриває по суті ряд мотиваційних форм – інтелектуальну, стихійно-довільну, емоційну, моральну. Найвищу форму мотивації він пов'язує з почуттям зусилля.

6. Психологія акта Ф. Brentano. Ідейним джерелом функціональної психології є психологія акта австрійського філософа і психолога Ф. Brentano. Франц Brentano (1838— 1917) висунув програму, яка протистояла як традиційній елементаристській асоціативній психології, так і новій психології Вундта. На формування його філософських і психологічних поглядів мали особливо великий вплив Аристотель і схоластика, а саме ті аспекти цих систем, в яких життя душі виступає як активний початок, а не тільки як така, що сприймає вплив іззовні, як вчила вся емпірична психологія, починаючи від Локка. У головній праці «Психологія з емпіричної точки зору» (1874) Brentano протиставляє експериментальному методу Вундта внутрішнє сприйняття психічних феноменів. Метод Brentano був варіантом суб'єктивного методу самоспостереження. Головним для нього було питання про сутності психічного як предмета психологічного дослідження. Він виступає проти психології як науки про зміст свідомості. Справжньою психологічною реальністю є не вони, а акти нашої свідомості. Психічні феномени Brentano протиставляє фізичним. «Прикладами фізичних феноменів є колір, фігура, ландшафт, які я бачу; акорд, який я чую; тепло, холод, запах, які відчуваю, а також подібні картини, які я уявляю». Таким чином, предметом психології є психічні феномени як акти — бачення, слухання, судження і т. п. Але акт не має сенсу, якщо він не спрямований на об'єкт. Акт містить у собі щось як об'єкт, на який він спрямований. Тому основна характеристика психологічних актів, за Brentano, полягає в тому, що вони мають іманенту

предметність, тобто завжди спрямовані на об'єкт. Предмети, в сенсі Brentano, це ідеальні об'єкти, які самі знаходяться в душі. Brentano як би поміщає весь предметний світ у душу людини. Відповідно способу відносини до предмета Brentano виділяє класифікацію духовних актів на три види: акти подання (*Vorstellungen*), акти судження (*Urteile*), акти почуття (*Gefühle*). Модифікаціями цього акта є сприйняття, уяву, поняття. Серед усіх психічних актів поданням належить провідна роль. «Ні про що не можна судити, нічого не можна бажати, ні на що не можна сподіватися, нічого не боятися... якщо щось не представлено» Судження — інший вид відносини до об'єкту. На відміну від традиційного асоціанізму, в якому судження розуміється як об'єднання або роз'єднання подань, за Brentano, у судженні об'єкт думається як істинний або хибний. В актах почуття суб'єкт ставиться до себе як до об'єкту добра або зла. Цей клас психічних феноменів охоплює також бажання і волю. Вчення про почуття Brentano поклав в основу своїх етичних уявлень. Виділяючи три види актів, Brentano підкреслював їх єдність цілісного душевного життя, відмінність від фізичного світу, в якому об'єкти можуть існувати як окремі речі. Свідомість у єдності його актів Brentano порівнює з річкою, в якій одна хвиля йде за іншою.

7. Психологія функцій К. Штумпфа. У психології інтенційних актів поставлені три важливих питання психології свідомості — предметності, активності і єдності. Розглянуті в психології Brentano проблеми отримали подальший розвиток у психології функцій К. Штумпфа, в австрійській школі, яка вплинула на Вюрцбурзьку школу, гештальтпсихологію, на англійську психологію Р. Ф. Стаута і Дж. Уорда і більш опосередковано на персоналітичну психологію, психоаналіз Фрейда, для якого курс Brentano був єдиним не медичним курсом, прослуханих за час навчання у Віденському університеті. Справжній експериментальний розвиток вчення Brentano про акт отримало в психології функцій Карла Штумпфа (1848-1936), відомого німецького психолога, засновника психологічного інституту при Мюнхенському (1889) та Берлінському (1893) університетах. Учнями Штумпфа в різний час були Е. Гуссерль, а також К. Коффка, В. Келер, М. Вертгеймер, К. Левін, які стали згодом засновниками гештальтпсихології. Центральним поняттям психології Штумпфа є поняття функції, що відповідає поняттю акта Brentano. Штумпф розрізняє явища свідомості, психічні функції, їх продукти (наприклад, поняття як продукт розуміння). При цьому саме функції є найбільш істотними в душевному житті та складають завдання дослідження. Явища лише матеріал для роботи душевного організму. У той же час «функції немислимі без змісту», вони невід'ємні тільки логічно. Саме в залежності від функції ми помічаємо в цілісному явищі його частини, наприклад, певний тон у акорді. Головна ознака функції — процесуальність, явища позбавлені її. Функцію Штумпф визначає як «діяльність самого процесу або переживання». Штумпф дає класифікацію функцій: сприйняття, акт звернення уваги, з'єднання декількох явищ в комплекс, виникнення понять, розуміння і судження, почуття, бажання, воля. Їх експериментальне дослідження здійснювалося на матеріалі слухових сприйняття, зокрема музики. На процесуальність як найважливішу особливість

психічного пізніше вказували А. С. Виготський, С. Л. Рубінштейн, А. Н. Леонтьєв. В їх працях це подання одержало втілення в конкретних дослідженнях. Так А. Н. Леонтьєв розрізняв психіку як образ і психіку як процес.

7. Едуард Пфлюгер: сенсорні функції. Введення психічного фактора як регулятора поведінки організму було пов'язано з роботами німецького фізіолога Е. Пфлюгера (1829-1910). Він піддав експериментальній критиці схему рефлексу як дуги. Великі суперечки викликали досліди Пфлюгера над жабою, позбавленої переднього мозку. Її поміщали в різні умови, але вона вела себе зовсім не як рефлекторний автомат (як це впливало з тодішнього уявлення про рефлекторні душі). Якщо її поміщали на лабораторний стіл, вона повзала, якщо кидали в воду – пливла, тобто вела себе відповідно до змінених умов. Пфлюгер пояснив це тим, що у жаби є сенсорна функція, яка і дозволяє розрізнити умови середовища і відповідно отриманим ззовні сигналами змінювати поведінку. Старі фізіологи насміхалися над Пфлюгером, кажучи, що він є прихильником вчення про "спинномозкові душі". Але згодом висновки Пфлюгера були підтримані передовими фізіологами (зокрема В. М. Сеченовим), які підкреслювали, що Пфлюгер своїми дослідженнями довів відмінність між примітивною психікою (сенсорною функцією) і свідомістю.